

Η επαρχία, η γνωστική ένδεια και το σύνδρομο της μειονεξίας

Λίγα για τον επαρχιωτισμό μας

του ΓΙΩΡΓΟΥ ΑΡΑΓΗ

Πριν από 17 χρόνια έγραψα ένα κείμενο για το περιοδικό **Εκ παραδρομής**. Το έβγαζε μια ομάδα «φανατικών για γράμματα» στα Λεχαινά της Ηλείας -η ίδια ομάδα πλαισιώνει τώρα το εξίσου αξιόλογο περιοδικό **Αλφειός** που βγαίνει στον Πύργο Ηλείας. Κάτω από τον τίτλο του το **Εκ παραδρομής** είχε ως υπότιτλο: «**περιοδικό για την ελληνική επαρχία**». Οι συντάκτες του, μου είχαν ζητήσει να γράψω κάτι που να έχει σχέση με την επαρχία. Και θεώρησα σκόπιμο να αναφερθώ στο θέμα του επαρχιωτισμού. Αυτό το ξεχασμένο άρθρο (δημοσιεύτηκε στο 5ο τεύχος του περιοδικού) μου έφερε στο νου ο συνειρμός των πραγμάτων, όταν διάβασα στο τελευταίο φύλλο της **Εφημερίδας** το κείμενο **Κριτικής Εγκώμιον** - η σημασία της απουσίας πραγματικής κριτικής στον επαρχιακό τύπο. Σκέφτηκα λοιπόν, σαν μια ανταπόκριση στις επισημάνσεις του άρθρου, να επαναφέρω στη δημοσιότητα εκείνο το άρθρο, που έτσι κι αλλιώς απευθυνόταν σε περιορισμένο αριθμό αναγνωστών. Το παραθέτω, χωρίς σχόλια, αμέσως παρακάτω.

Στην κυριολεξία λέμε επαρχιώτη όποιον ζει μόνιμα ή κατάγεται από την επαρχία, σε αντιδιαστολή με τον πρωτευουσιάνο. Μεταφορικά με το ίδιο ουσιαστικό εννοούμε τον κάπως απολίτιστο ή αγενή. Το επίθετο επαρχιωτισμός το χρησιμοποιούμε κατά κανόνα μεταφορικά σε περιπτώσεις που θέλουμε να χαρακτηρίσουμε ορισμένη συμπεριφορά απρεπή ή συντηρητική νοοτροπία. Όπως είναι φανερό η μεταφορική σημασία των δύο λέξεων προκύπτει από την κυριολεξική της πρώτης. Και βασίζεται στο γεγονός ότι ο γεωγραφικά επαρχιώτης, συγκριτικά με τον κάτοικο της πρωτεύουσας, έχει λιγότερες δυνατότητες επαφής με τις πολιτιστικές εξελίξεις. Οποίος ζει μακριά από το κέντρο ή τα κέντρα των πολιτιστικών ζυμώσεων είναι άνθρωπος της πολιτιστικής περιφέρειας και θεωρείται επόμενο να είναι ανάλογα προς το περιβάλλον του άπραγος. Κάπως έτσι.

Η ένδεια και το σύνδρομο

Το επίθετο επαρχιωτισμός το χρησιμοποιούμε επιπλέον για να χαρακτηρίσουμε μερικές φορές, αρνητικά, πρόσωπα και πράγματα της πνευματικής μας ζωής, με ή χωρίς γεωγραφική συνάρτηση. Σ' αυτές τις περιπτώσεις δεν πρόκειται τόσο για την παραπάνω μεταφορική σημασία της λέξης όσο για αναφορά σε ορισμένα αρνητικά πνευματικά

δεδομένα. Δεδομένα που τα συναντούμε αρκετά συχνά και στους πνευματικούς κύκλους της πρωτεύουσας. Από αυτά, τα βασικότερα, καθώς πιστεύω, είναι η ποσοτική και η ποιοτική γνωστική ένδεια που συνήθως συνοδεύονται από ένα ψυχολογικό σύνδρομο ανασφάλειας και μειονεξίας.

Λέγοντας ποσοτική γνωστική ένδεια εννοώ την περιορισμένη ενημέρωση. Πρόκειται, αν μπορώ να το

να θέσω ένα ποσοτικό όριο κάτω από το οποίο η ενημέρωση πάνω στη νεοελληνική λογοτεχνία δύσκολα θα μπορούσε να θεωρηθεί επαρκής. Το όριο αυτό, με βάση έναν χοντρικό υπολογισμό, το βλέπω εκεί γύρω στους εξακόσιους με εφτακόσιους τόμους (με κατώτερο αριθμό σελίδων τις διακόσιες). Εννοείται πως η επαρκής ενημέρωση, που κάποτε χρειάζεται περισσότερες από μία αναγνώσεις των κειμένων,

ένα γενικό διαχωρισμό θα ξεχώριζα από αυτές τρεις βασικές κατηγορίες. Στην πρώτη ανήκουν οι αξιολογικές εκτιμήσεις που αφορούν το λογοτεχνικό παρελθόν. Στη δεύτερη οι διάφορες αντιλήψεις που είναι της μόδας. Και στην τρίτη η ορολογία. Θα έλεγα λοιπόν ότι η γνωστική ένδεια εδώ σημαίνει να πλειοδοτούμε άκριτα πάνω σε καθιερωμένους λογοτέχνες ή θεωρητικούς περασμένων εποχών, να υιοθετούμε επι-

ανάγονται τόσο θετικά όσο αρνητικά στην αιτία τους. Με συνέπεια ν' αποτελούν μια ενδιάθετη προσπάθεια να μη φανερωθεί το σύνδρομο της γνωστικής ανεπάρκειας. Μολαταύτα πετυχαίνουν το αντίθετο: ενώ πάνε να το συγκαλύψουν στην πραγματικότητα υποδηλώνουν ένα μικρότερο ή μεγαλύτερο σύμπλεγμα ανασφάλειας και μειονεξίας. Κι όσο αυτό το σύμπλεγμα βαραίνει περισσότερο πάνω στα άτομα τόσο οι συναφείς αντιδράσεις γίνονται αποκαλυπτικότερες. Με αποτέλεσμα να προκύπτει φαύλος κύκλος.

Τα πράγματα εξάλλου είναι έτσι ώστε το συγκεκριμένο ψυχολογικό σύνδρομο να ευνοεί εκδηλώσεις δίχως μέτρο, είτε αυτές έχουν χαρακτηριστικά υποτακτικά, είτε επιθετικά. Στην πρώτη περίπτωση παίρνουν συνήθως τη μορφή «ευλαβικού» θαυμασμού προς τις κοινά αναγνωρισμένες αξίες ή άμετρης συγκατάβασης προς τα πρόσωπα που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ασκούν κάποια εξουσία στο πνευματικό προσκήνιο. Στη δεύτερη περίπτωση, της επιθετικότητας, φτάνουν στο άλλο άκρο, στον κορδακισμό: λόγος που θυμίζει κήρυγμα, μεγαλοϊδεατισμός, υπερθετικός βαθμός, πολλές ξένες λέξεις ή ονόματα, επίφαση εμβρίθειας και ταυτόχρονα: απόκριση των πηγών από τις οποίες αντλεί κανείς τις ιδέες του και μπερδεμένα νοήματα με κάποια δόση μυστικισμού.

Η κακή μας μοίρα

Συμπερασματικά, το ψυχολογικό σύνδρομο της γνωστικής ένδειας, στους ανθρώπους των γραμμάτων, έχει ως αποτέλεσμα εκείνη τη συμπεριφορά η οποία τους κάνει να παρουσιάζονται σαν μικρομέγαλοι, όπως το υπονοεί η φράση «το ποντίκι βρυχιέται». Κι είναι αυτή ακριβώς η συμπεριφορά από την οποία γίνεται ευδιάκριτοι από την πρώτη στιγμή που τυχαίνει να πάρουν το λόγο.

Φαίνεται πως ο επαρχιωτισμός είναι η κακή μας μοίρα. Αφότου συστήθηκε το νεοελληνικό κράτος δεν πάψαμε να αισθανόμαστε σαν πνευματική επαρχία. Κι όλοι ξέρουμε πόσο διαποτισμένοι είμαστε από τα σχολικά θρανία, από το οξύμωρο εκείνο που χαρακτηρίζει τους πανηγυρικούς των εθνικών μας γιορτών: ημιμάθεια που μεγαλοπιάνεται. Από το άλλο μέρος η ιστορία επαναλαμβάνεται και εμείς δεν φαινόμαστε αποφασισμένοι να κοιτάξουμε τα πράγματα κατά πρόσωπο, να συνειδητοποιήσουμε την κατάστασή μας και να την παραδεχτούμε. Αλλά χωρίς αυτογνωσία και παραδοχή απλώς διαιωνίζουμε το αρχικό κακό, κοιτάζοντας να το κολάσουμε με κάποιες χιμαιρικές κοσμικές επιτυχίες.

Η μοναξιά του καλλιτέχνη στην επαρχία...

πω έτσι, για οριζόντιο μέγεθος που αφορά το εύρος των γνώσεων πάνω σε ορισμένους τομείς. Βέβαια, ακόμη και για τις πιο εξειδικευμένες μελέτες, το ανώτερο επίπεδο των γνώσεων τείνει προς το άπειρο. Θέλω να πω ότι δεν υπάρχει κάποιο όριο που να το θεωρούμε τελικό. Όσο περισσότερο μελετάει κανείς άλλο τόσο βλέπει να ανοίγονται μπροστά του νέες προοπτικές γνωστικών επιδόσεων. Ούτε όμως και για το κατώτερο επίπεδο των γνώσεων υπάρχει κάποιο σαφές όριο - έξω από το μηδέν που αποτελεί εξωπραγματική υπόθεση. Μιλώντας ωστόσο σχετικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η γνωστική ένδεια υπάρχει όταν η ενημέρωση ενός ατόμου πάνω σ' ένα συγκεκριμένο τομέα, π.χ. στη λογοτεχνία, τη θεωρία και την κριτική της, παρουσιάζει βασικές ελλείψεις. Ελλείψεις αναφορικά με τους σημαντικότερους ιστορικούς σταθμούς της δοσμένης λογοτεχνίας, θεωρίας και κριτικής της.

Αν περιοριστούμε στη νεοελληνική λογοτεχνία οι σημαντικότεροι σταθμοί της είναι η Κρητική λογοτεχνία, η περίοδος του Διαφωτισμού, η Εφτανησιακή Σχολή κλπ. Κρίνοντας εμπειρικά θα ριψοκινδύνευα

θα πρέπει να καλύπτει και τις τελευταίες λογοτεχνικές αναζητήσεις.

Η περιορισμένη ενημέρωση αποτελεί το ένα σκέλος της γνωστικής ένδειας, το ποσοτικό. Το άλλο, το ποιοτικό, αφορά κυρίως τον προσωπικό έλεγχο τον οποίο ασκούμε σε δοσμένες ιδέες, απόψεις, εκτιμήσεις κλπ., οι οποίες αντιπροσωπεύουν κοινούς πνευματικούς τύπους. Φυσικά δεν αποκλείεται το γεγονός, μετά από έναν τέτοιο έλεγχο, να καταλήξει κανείς στο σημείο από το οποίο ξεκίνησε: στην παραδοχή των κοινών τύπων τους οποίους δοκίμασε να αναθεωρήσει. Είναι όμως πολύ διαφορετικό να τους πάρει απριόρι σαν αξιώματα από να τους παραδεχτεί αφού πρώτα τους αμφισβητήσει το αξιωματικό τους κύρος.

Κοινές δοξασίες

Έτσι, αναφορικά με το συγκεκριμένο ζήτημα, από την στιγμή που ελέγχει κάποιος τους δοσμένους κοινούς τύπους, ανεξάρτητα από το βαθμό που θα τους παραδεχτεί ή θα τους αναθεωρήσει τελικά, έχει το κέρδος ότι παύει έκτοτε να είναι απλώς ποσοτικά ενημερωμένος. Σχετικά με τη λογοτεχνία οι κοινές δοξασίες είναι πολλές. Κάνοντας

δεικτικά και αβασάνιστα αντιλήψεις του συρμού, και να χρησιμοποιούμε λέξεις-όρους οι οποίοι από σημασιολογική άποψη είναι τόσο δύσκολοι όσο και ακατάλληλοι για καθημερινή χρήση.

Λίγα ενδεικτικά παραδείγματα. Για την πρώτη περίπτωση θυμίζω το φαινόμενο της καθυστερημένης καθαφογραφίας η οποία τείνει να πάρει διαστάσεις ομαδικής ψύχωσης με συμπτώματα προσωπολατρίας. Για τη δεύτερη, τις σημειολογικές - δομολογικές απόψεις του Ρ. Μπαρτ που τις περνούμε στο λόγο μας σαν διάσημα του πρωτοποριακού μας στοχασμού. Για την τρίτη σημειώνω τους διάφορους -ισμούς που κοντεύουν να περάσουν στη μαγειρική μας ή το επίθετο μεγάλος (συγγραφέας) που το χρησιμοποιούμε τόσο ασυλλόγιστα που κατάντησε να μη σημαίνει τίποτε.

Όπως είναι φυσικό η γνωστική ένδεια, ως ποσοτικό και ποιοτικό μέγεθος, δε μένει δίχως ψυχολογικό αντίκτυπο. Αντίκτυπο που εκδηλώνεται ποικιλότροπα με διάφορες αντιδράσεις οι οποίες τείνουν ενδόμυχα να τον συγκαλύψουν. Αυτές οι αντιδράσεις δηλαδή, που είναι μάλλον ασυνείδητες, μολονότι αιτιατά δεν

 ΑΠΕΙΡΟΤΑΝ επε
C&C advertising

N·M
NEW MEDIA
Advertising & communication
Τηλ. 35355 - 78858 - 22356

Ο ΚΟΜΒΟΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΕΡΝΑ ΤΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΣΑΣ
Μπείτε στο διεθνή "κνβερνοχώρο" δικτυώνοντας τον υπολογιστή σας με χιλιάδες πηγές πληροφοριών!

24 ΩΡΕΣ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ
COMPUTER NETWORK
Πηγοπέλλα 14, 453 32, Ιωάννινα.
e-mail: makap@compulink.gr, τηλ. (0651) 73.775-6, fax: 73.775